

JOŽE PENCA:

»Prihodnost Jugoslavije je v enakopravni skupnosti narodov in narodnosti«

Pred štirimi desetletji, ko je v vrtincu narodnoosvobodilnega boja revolucija jugoslovanskih narodov in narodnosti dosegla že poglobljene zmage, so dozorele razmere za utemeljitev nove jugoslovanske državne organizacije. V bosanskem Jajcu je na drugem zasedanju antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije 29. novembra 1943 Avnoj postal vrhovno zakonodajno in izvršilno telo. Z ustanovitvijo nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije kot začasne vlade pa je bila uzakonjena zamenjava oblasti, ki je nastala v narodnoosvobodilni vojni.

Bežigradčan JOŽE PENCA se še živo spominja tistih dni. Na zboru odposlancev slovenskega naroda, ki je bil v začetku oktobra leta

1943 v Kočevju, je bil izvoljen med 42 delegatov za drugo zasedanje Avnoja. »Na prvem zasedanju v Bihaču ni bilo Slovencev,« se spominja Jože Penca. »Izvršni odbor osvobodilne fronte je v začetku januarja 1943 poslal v izvršni odbor Avnoja Edvarda Kocbeka in Jožefa Rusa, vendar je ofenziva proti osvobojenemu ozemlju v Bosni preprečila njuno pot.«

Na drugo zasedanje Avnoja je izmed 42 izvoljenih delegatov odšlo le 17 Slovencev. »Po kočevskem zboru smo se razšli. Kot član novomeškega okrožnega odbora osvobodilne fronte sem se v začetku novembra zadrževal na levem bregu Krke in pod Gorjanci. Nemška ofenziva je marsikomu preprečila odhod na zasedanje Avnoja, nekateri delegati so bili

celo ubiti. Ravno v okolici Dolenjskih toplic sem izvedel, da so delegati že odšli. Vse je bilo seveda zelo tajno in šele ko so se sredi decembra delegati vrnili, smo spoznali avnojske sklepe. Delegati so bili nad zasedanjem vznemirjeni. Z zanosom so nam pripovedovali o težki poti, o nevarnostih ter seveda o samem zasedanju, na katerem so nekateri prvič videli Tita. Temeljito so nas seznanili z avnojskimi sklepi, ki smo jih širili naprej med ljudmi. In ljudstvo? Ljudstvo je bilo nad odločitvami drugega zasedanja Avnoja navdušeno. Čutilo je moč narodnoosvobodilnega

gibanja in nove Jugoslavije,« se spominja Jože Penca.

Avnojski sklepi so kmalu postali del njihovega vsakdana – od tistih o vrhovnem, zakonodajnem in izvršnem ljudskem predstavniškem organu nove Jugoslavije in nacionalnem komiteju kot začasni oblasti med narodnoosvobodilnim bojem, o odvzemu pravice zakonite vlade jugoslovanski begunski vladi, o prepovedi vrnitve kralja Petra II. Karađorđevića v državo, o oblikovanju Jugoslavije kot federacije enakopravnih narodov in narodnosti, do imenovanja Josipa Broza Tita za maršala narodnoosvobodilne vojske. Na osvobojenem ozemlju so se sestanki aktivistov rajonskih in terenskih odborov OF s prebivalstvom zato velikokrat končali veselo – s kulturnimi prireditvami in petjem.

Kmalu po drugem zasedanju Avnoja pa je bil na prvem zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta 19. in 20. februarja 1944 postavljen tudi temelj slovenski državnosti. Po rojstvu nove Jugoslavije sta dobila naša država in narodnoosvobodilno gibanje tudi mednarodno državno-pravno priznanje s strani zaveznikov.

Redki so, ki lahko naših štirideset let ocenijo iz svojih neposrednih življenjskih izkušenj. Devetinšestdesletni Jože Penca ni več aktiven na gospodarskem po-

dročju. Močno pa je njegova osebnost prisotna v družbenopolitičnih organizacijah in društvi na terenu. Je predsednik Kulturnega društva Stadion, član odbora krajevne borčevske organizacije, predsednik odbora Gorjanskega bataljona in že 18 let njegov član ter član okrožnega odbora aktivistov OF okrožja Novo mesto. »Mislim, da sta tisti zanos in pojem bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki sta predstavljala gonilno silo narodnoosvobodilnega boja, zelo splahnela. Manjka nam zavest, da vseh želja pač ni mogoče uresničiti,« je dejal, ko sem ga povprašal, kako ocenjuje pot, ki jo je prehodila Jugoslavija od zgodovinskih avnojskih sklepov do danes. »Bratstvo in enotnost ne pomeni izenačevanja po vsej sili in na vseh področjih. Namesto uravnolovke bi morali razvijati enakopravnost v delu in rezultatih dela tudi med jugoslovanskimi narodi,« je menil Jože Penca. »Vsak razvoj in vsako delo prinaša poleg pozitivnih uspehov tudi napake

Napake, ki smo jih v našem razvoju napravili, bi si morali odkrito priznati, da bi jih lahko tudi odpravili, saj je prihodnost jugoslovanskih narodov in narodnosti le v enakopravni skupnosti, ki so jo postavili temelje že sklepi drugega zasedanja Avnoja.«

VIDA PETROVČIČ

NASTJA ŠKOPAC:

Včasih je ljudi preveval večji zanos

NASTJA ŠKOPAC, dijakinja tretjega letnika Srednje naravoslovne šole za Bežigradom: »Ker imam šele 16 let, težko govorim o štirih desetletjih, ki jih je preživel Jugoslavija. Namesto svoje življenjske izkušnje imamo mladi predstavo o našem razvoju predvsem iz

šole in pripovedovanja staršev. Mislim, da je Jugoslovane preveval pred štiridesetimi leti in še kasneje, neposredno po vojni, velik optimizem in zanos. Najbrž sta se zdela včasih komunizem in odmiranje države manj teoretična in bližja kot danes. V resnih gospodarskih težavah, ki nas pestijo danes, postaja država vse močnejša, vpliv delavca kot samoupravljalca na svoje delo in njegove rezultate pa vse manjši. To je zelo slabo. Ljudje ne delajo več iz potrebe do dela, ampak zaradi svojega obstoja. Tudi avnojska zamisel federalizma in enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti je doživljala pester razvoj. Včasih sta bila enakopravnost in enakost preveč poudarjena in nestvarna, drugi spet premalo. Najbrž nima smisla, da omenjam nedavna skupna programska jedra, saj so dvignila že toliko prahu, po drugi strani pa jugoslovanske republike še vedno nimajo skupnega energetskega in železniškega sistema. Ob udeležanju teorije v praksi nam včasih manjka prava mera in vse prevečkrat posegamo po skrajnostih.«

VIDA PETROVČIČ

BETKA ŽALIK:

Sreča je zdravje, pa tudi stanovanje

Betka Žalik je čistilka na Skupnosti za ceste za Bežigradom. Ni ponosna na svoj poklic. Zakaj ne, saj je vsako delo častno! Če bi ne imeli čistilk in smetarjev, bi se tudi že davno utopili v umazaniji.

»Veste – na papirju že piše, da je vsako delo častno. Pa ni. Meni gre prav zato včasih težko z jezika, da sem čistilka, ker me ljudje vedno malo pomilovalno gledajo. Jaz pa imam svoje delo kar rada. Res je, da bi bila raje kaj drugega, a v mojih mladih letih ni bilo ne časa, ne denarja za šolanje.

Žalostno pa je, da v državi delavcev in kmetov zares ne cenimo vseh del enako, saj govorimo, da je nekdo neumen kot kmet, pa tudi na delavce za strojem, ki so še brez izobrazbe, gledamo precej zviška,« je dejala prizadeto. »Sicer pa se je za poklic, ki bi mene zelo veselil, izsolala moja hčerka,« je nadaljevala. »Je medicinska sestra babica.«

Betka Žalik zasluži približno 11.000 dinarjev na mesec, moč, ki je invalidski upokojenec in je šel zaradi slabega zdravja skoraj dve desetletji prej v pokoj, pa dobi le 6800 dinarjev pokojnine. Ne eden ne drug pa honorarno ne moreta delati. Tako jima gre bolj težko. Hčerka sicer pomaga, a kaj, ko je mlada in bi tudi sama rada prišla do stanovanja, se poročila in imela otroke. Že nekaj časa stanovanjsko varčuje, da ne bi tako kot njeni starši 16 let čakala na stanovanje. »Zelo sem bila srečna, ko smo pred petimi leti dobili ključne enoinpolsobnega stanovanja. Kakšno razkošje: centralno ogrevanje, plin, topla voda in kasneje še telefon. Prej smo stanovali v temni kletni luknji. Vidite – v teh 40 letih sem prišla do družbenega stanovanja in za to sem družbi hvaležna. Če bi bili še osebni dohodki malo višji, če tudi cene ne bi tako rinile navzgor, bi bila moja druga polovica življenja kar brezskrbna,« je zaključila.

NEVA ŽELEZNIK

MARIJA LOBODA:

Skupaj smo dosegli nemajhen gospodarski razvoj

MARIJA LOBODA obrtnica: »Takrat, ko smo sredi vojne vihrje v Jajcu položili temelje federativne države, skupnosti bratskih, enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije, sem bila stara devet let in takrat nisem še dojela bistva tega zgodovinskega dogodka.

Po vojni, ko smo udarniško gradili porušeno in peli, obenem pa se učili, sem se začela zavedati, da imajo narodi in narodnosti Jugoslavije razne posebnosti, ki izvirajo predvsem iz njihove zgodovinske razvojne poti.

Štirideset let živimo skupaj v isti državi in skupaj smo dosegli nemajhen gospodarski razvoj, na katerega smo upravičeno lahko ponosni. Hkrati s tem pa priznavamo, da v svojih razvojnih načrtih marsikdaj in v marsičem nismo bili realni, zaradi česar smo zabredli v sedanje težave, ki jih premagujemo z velikimi naporji in žrtvami.

Obrtniki smo na slabšem od zaposlenih v družbenem sektorju. Obremenjeni smo z raznimi davki in prispevki, težko pridemo do repromateriala in podobno. Veliko govorimo o drobnem gospodarstvu, malo pa naredimo. No, ja, nekatere stvari se zboljšujejo in upam, da bomo obrtniki spet »zanimivi« za našo družbo!«

IVAN ŠUČUR

MARA MANDIČ:

Lagodno smo živeli, vsem je bilo lepo

MARA MANDIČ delavka v tozdu Proizvodnja brezalkoholnih pijač Slovina: »Rojena sem v Laminah pri Banja Luki, približno takrat, ko smo v naši državi začeli uvajati delavsko samoupravljanje. Tovarne delavcem – to je bila samo ena od velikih marksističnih

idej, ki smo jo začeli uresničevati prav mi v Jugoslaviji. To so bili zgodovinski časi. Potem je nastopilo obdobje splošnega napredka, blagostanje namesto prejšnjega pomanjkanja in revščine. Toda več smo porabili kot smo proizvedli, prerasli smo v potrošniško družbo. Uvažali smo vse, kar nam je padlo na pamet. Lagodno smo živeli, vsem je bilo lepo. Streznila nas je šele naftna kriza. Zadolžili smo se do vrh glave, zdaj vračamo dolgove in plačujemo našo lahkomišelnost. Zdaj naj bi bolje gospodarili, uporabljali domače vire energije in surovin, bolj racionalno naj bi delali in čim več izvažali na konvertno področje. Zategujemo pasove, ker se zavedamo, da bomo le na ta način prebrodili težave. In spet nam bo lepo. Še bolj lepo nam bo!«

IVAN ŠUČUR

BOJAN CAVNIK:

Naš cilj je jasen – samoupravljanje

BOJAN CAVNIK, kapetan s Splošne srednje vojaške šole »Franc Rozman – Stane«: »Rojen sem v svobodi, v novi Jugoslaviji, od katere sem mlajši deset let. Če se ozremo nazaj na najpomembnejše dogodke v preteklih letih lahko ugotovimo, da naša pot ni bila lah-

ka. Težave so prihajale z vseh strani. Razni politični pritiski blokovskih držav in naravne katastrofe (povodnji in potresi), vse to je oviralo naš še hitrejši razvoj. Toda ohranili smo dostojanstvo neuvrščene države in politiko resnične demokracije svobodnih ljudi in svobodni domovini.

Kljub začasnim ekonomskim težavam je naš cilj jasen. Za vsako ceno želimo ohraniti svobodo in ohraniti nadaljnji razvoj naše samoupravne družbene ureditve. To je bila doslej naša pot in tako bo tudi v bodoče.

Svoboda, bratstvo in enotnost, enakopravnost in mir so poleg samoupravnih pravic naše največje pridobitve. Varovati jih moramo za vsako ceno in braniti jih proti vsem tistim, ki želijo drugačno, nesamoupravno Jugoslavijo.

Učitelji in starešine v šoli pa učence, bodoče starešine naše Armade, učimo, kako je treba ljubiti in braniti našo domovino.«

IVAN ŠUČUR